

39

KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI 1. CİLT

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

39.
KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI
1. CİLT

22-26 MAYIS 2017

BURSA

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayın No: 178/1
Kùltür Varlıkları ve Mùzeler Genel Mùdùrlùđù Yayın No: 3551/1

YAYINA HAZIRLAYAN

Dr. Adil ÖZME

22-26 Mayıs 2017 tarihlerinde gerçekteştirilen 39. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, Bursa Bùyùkřehir Belediyesi'nin katkılarıyla gerçekteştirilmiştir.

Kapak ve Uygulama

Yakup řahiner, Mehmet Esen, Sibel Gök

Kapak Resmi: Aygùn Meriç, İznik Roma Tiyatrosu

ISSN: 1017-7655

Basım Yeri : Star Matbaacılık / BURSA

0224 249 33 20
Sertifika No : 15366

**39. ULUSLARARASI KAZI,
ARAŞTIRMA VE ARKEOMETRİ SEMPOZYUMU BİLİM KURULU**

**SCIENTIFIC COMMITTEE OF 39th INTERNATIONAL
SYMPOSIUM OF EXCAVATIONS, SURVEYS AND ARCHAEOOMETRY**

Prof. Dr. Yusuf ULÇAY
Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN
Prof. Dr. Charles Brian ROSE
Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĖAN
Prof. Dr. Havva İŐKAN İŐIK
Prof. Dr. Hakkı ACUN
Prof. Dr. İ. Hakan MERT
Prof. Dr. Berna ALPAGUT
Prof. Dr. Nicholas D. CAHILL
Prof. Dr. Aziz NOVRUZLU
Prof. Dr. Marcella FRANGIPANE
Prof. Dr. Miroslav NOVAK
Prof. Dr. Douglas BAIRD
Doç. Dr. Derya ŞAHİN
Doç. Dr. Necmi KARUL
Doç. Dr. Aygün EKİN MERİÇ
Yrd. Doç. Dr. V. Belgin DEMİRSAR ARLI
Yrd. Doç. Dr. Filiz İNANAN

YAYIN KURALLARI

Göndereceğiniz bildiri metinlerinin aşağıda belirtilen kurallara uygun olarak gönderilmesi, kitabın zamanında basımı ve kaliteli bir yayın hazırlanması açısından önem taşımaktadır. Bildirilerin yazımında kitaptaki sayfa düzeni esas alınarak;

- * Yazıların A4 kağıda, üstten 5.5 cm. alttan 5 cm. soldan 4.5 cm. sağdan 3 cm. lik bir boşluk bırakılarak, 10 punto ile, bir satır aralığı olacak şekilde, Times New Roman fontu ile en fazla 10 sayfa yazılmalı,
- * Başlık 14 punto, büyük harf ve bold olacak şekilde yazılmalı,
- * Metinde ana başlıklar büyük harflerle ve italik, alt başlıklar, baş harfleri büyük ve italik olarak yazılmalı,
- * Metin içinde geçen yabancı sözcük ve terimler, örneğin “in-situ” italik olarak yazılmalı,
- * Metin içinde Milattan Önce gibi çok alışlagelmiş kısaltmalar dışında kısaltma kullanılmamalı, Milattan Önce ve sonra kısaltması: M.Ö., M.S. Erken Tunç Çağı: ETÇ olarak kullanılmalıdır.
- * Bölge adlarının ilk harfleri, aynı şekilde yer, coğrafya ve kurum adlarının ilk harfleri büyük yazılmalıdır. Örneğin: Doğu Anadolu, Yakın Doğu, Avrupa, Akdeniz Bölgesi, Dicle Nehri, Ankara Üniversitesi, Türk Tarih Kurumu gibi.
- * Ölçü ve ağırlıklar m. cm. mm. lt. gr. şeklinde yazılmalı,
- * Dipnotların metnin altında ve metin içinde numaraları belirtilerek, 8 puntoda yazılmalı,
- * Dipnot ve kaynakçada (bibliyografya) kitap ve dergi isimleri italik yazılmalı,
- * Harita, çizim ve resimler 15 adetten fazla olmamalı, fotoğraflar JPG veya TIFF olarak gönderilmeli, gönderilen resimlerin çözünürlüğünün en az 300 pixel/inch olmalı,
- * Çizimlere (Çizim: 1), resimlere (Resim: 1), haritalara (Harita: 1) olarak alt yazı yazılmalı ve kesinlikle levha sistemi kullanılmamalı,
- * Yayım için telif anlaşması gerektiren Googleearth gibi görseller kullanılmamalı,
- * Bildirilere, ilk sayfanın altında, dipnotlardan önce bütün yazarların mutlaka isim, unvan, e-mail ve yazışma adresi yazılmalıdır.

Yayınlanacak bildiri sayısının artması, kitapların zamanında basımını güçleştirdiğinden, bildirilerinizin sempozyum sırasında teslim edilmesi ya da en geç 1 Ağustos tarihine kadar, yayinlar@kulturturizm.gov.tr e-mail adresine gönderilmesi gerekmektedir.

Yayın kurallarına uymayan ve geç gönderilen bildirimler kesinlikle yayınlanmayacaktır.

PUBLICATION INSTRUCTIONS

The papers presented in the International Symposium of Excavations, Surveys and Archaeometry will be published as before.

In order to complete a high-quality print in time, we kindly request you to send the paper texts in the format specified below:

1. Texts should be written in 10 pages on A4 paper, with Times New Roman and 10 type size within a space of 13.5x19 cm. Line spacing should be 10 points.
2. Heading should be written in bold with 14 typesize and with 14 points of line space. Main headings should be written with capitals, sub-headings with lower letters. Both types of headings should be written in italics.
3. Footnotes should be placed at the bottom of the pages, with their numbers indicated in the text. Footnote texts should be written with 8 type size and line space of 8 points.
4. Book and periodical titles in the footnotes and bibliography should be written in italics.
5. Total number of drawings and photos should not exceed 15. Photos should be either in JPG or TIFF format with at least 300 dpi solution and sent in a separate file.
6. Captions should be added to drawings (Drawing:), photos (Photo:), and maps (Map:). Plate system should not be used.
7. Authors must indicate their names, titles and contact information in their papers.
8. Digital text of the paper should be added to the print-out and both texts should be identical. Otherwise the digital version will be considered default.

As sudden accumulation of papers makes it difficult to complete printing in time, papers should either be submitted during the symposium or sent to yayinlar@kulturturizm.gov.tr until the 1st of August.

The papers that fail to comply with those instructions or that are sent after the deadline will not be published on no account.

İÇİNDEKİLER

Taner KORKUT Tlos 2016 Kazı Etkinlikleri	1
Vecihi ÖZKAYA, Feridun S. ŞAHİN Körtik Tepe 2016 Kazısı	15
Turgut Hacı ZEYREK, Ali Nadir ZEYREK Kastabala Kazı Çalışmaları 2016	29
Scott BRANTING, Sevil BALTALI TIRPAN, Joseph LEHNER, Yasemin ÖZARSLAN, Dominique LANGIS-BARSETTI, Nilüfer YÖNEY, John MARSTON, Sarah R. GRAFF, Lucas PROCTOR, Paige PAULSEN, Burak AŞİLİSKENDER Kerkenes 2016	37
Soner ÖZEN 2016 Yılı Kaunos Araştırmaları	49
Philipp NIEWÖHNER Milet 2016 Yılı Çalışmaları	71
Halime HÜRYILMAZ Gökçeada-Yenibademli Höyük 2016 Yılı Kazıları	87
Sevinç GÜNEL Çine-Tepecik 2016 Yılı Kazıları	101
Serap YAYLALI, Yılmaz AKKAN, Özlem TÜTÜNCÜLER BİRCAN, Emre ERDAN Çakırbeyli-Küçüktepe Höyük 2015-2016 Çalışmaları	113
Fahriye BAYRAM Ani Kazıları (2012-2016)	133
Burçin ERDOĞU, Çiğdem ATAKUMAN, Nejat YÜCEL Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik 2016 Yılı Kazı Çalışmaları	151
Elif GENÇ Doğanpınar Barajı Tilbaşar Höyük 2016 Yılı Kazısı	159
Olivier Can HENRY, Ömür Dünya ÇAKMAKLI 2016 Yılı Labraunda Kazıları	173

Vedat KELEŞ, Hasan Ertuğ ERGÜRER, Hasan KASAPOĞLU, Ersin ÇELİKBAŞ, Alper YILMAZ, Kasım OYARÇİN, Büşra Elif KASAPOĞLU, Michael Deniz YILMAZ, İsmail AKKAŞ Parion 2016 Sezonu Kazı ve Restorasyon Çalışmaları	183
Jeroen POBLOME, Ebru TORUN, Inge UYTTERHOEVEN, Bas BEAUJEAN, Johan CLAEYS, Sam CLEYMANS, Semih ERCAN, Piraye HACIGÜZELLER, Peter TALLOEN, Philip BES, Hendrik ULEENERS, Rinse WILLET, Dries DAEMS, Katrien VAN DE VIJVER Sagalassos'ta 2016 Sezonu Kazılar, Restorasyon Çalışmaları ve Malzeme Etütleri.....	211
Kadir PEKTAŞ, Selda CİRTİL, Erbil CÖMERTLER AKTUĞ Beçin Kalesi Kazısı 2016 Yılı Kazı ve Envanter Çalışmaları.....	239
Nurettin KOÇHAN, Korkmaz MERAL, Ahmet Cuneydi HAS, Ahmet TERCANLIOĞLU Kyzikos 2016.....	249
Bahadır DUMAN Tripolis 2016 Yılı Kazı, Koruma ve Onarım Çalışmaları.....	261
Harun TAŞKIRAN, Kadriye ÖZÇELİK, M. Beray KÖSEM, Gizem KARTAL, Yavuz AYDIN, Betül FİNDİK, Eşref ERBİL 2016 Yılı Karain Mağarası Kazıları	285
Osman DOĞANAY, Hakan ERASLAN Tyana (Kemerhisar) Kazıları Yeniden Başlarken: 2016 Yılı Çalışmaları.....	305
İsmail AYTAÇ Harput İç Kalesi Kazıları 2016 Yılı Çalışmaları	317
Mustafa BEYAZIT, Yasemin BEYAZIT, Başaran Doğu GİTAL, Şuayip ÇELEMOĞLU, Müge ŞEN, Alper ATICI, Hasan Hüseyin BAYSAL Kale-i Tavas (Tabae Antik Kenti) Ören Yeri ve Kale-i Tavas Mezarlığı Kazıları 2016	329
C. Brian ROSE, Ayşe GÜRSAN SALZMANN Gordion 2016	347
Celal ŞİMŞEK 2016 Yılı Laodikeia Çalışmaları	359
Mehmet KARAOSMANOĞLU, Mehmet Ali YILMAZ Altintepe Urartu Kalesi 2016 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları	387

Ali BAŞ, Remzi DURAN, Şükrü DURSUN 2016 Yılı Keykubadiye Sarayı Kazısı	395
Gülsün UMURTAĞ, Refik DURU Hacılar Büyük Höyük Kazıları - 2016	411
Yılmaz AKKAN, Ali Yalçın TAVUKÇU, Akın TEMÜR, Zerrin AYDIN TAVUKÇU, Mesut CEYLAN, Sinem COŞKUN, Kasım EKER, Adem ATALAY, Sonay ALBAYRAK, Merve ÇELİK Alabanda 2016	421
Hayat ERKANAL, Ayşegül AYKURT, Kadir BOYÜKULUSOY, İrfan TUĞCU, Vasıf ŞAHOĞLU Liman Tepe 2016 Yılı Kara ve Sualtı Kazıları	431
Nurettin ÖZTÜRK, Murat ÇEKİLMEZ, Berna KAVAZ KINDİĞİLİ, Gencay GÜLOĞLU, Mehmet Kayhan MURAT, İsmail ÖZCİHAN, Büşra TAKUNYACIOĞLU Zeytinliada 2016 Kazı Çalışmaları ve Arkeopark Projesi	453
Ali BORAN, Halil SÖZLÜ, Razan AYKAÇ Mersin-Silifke Kalesi Kazısı 2016 Yılı Çalışmaları.....	467
Atilla ENGİN, Engin ÖZGEN, Aydoğın BOZKURT, Derya BOZKURT Oylum Höyük 2016.....	477
İlan HODDER, Serap ÖZDÖL-KUTLU 2016 Çatalhöyük Kazıları	495
Eşref ABAY, Fulya DEDEOĞLU, Gürkan ERGÜN, Şerife ÇAKAR Beycesultan Höyüğü 2016 Yılı Kazı Çalışmaları.....	507
Ayla SEVİM EROL, Alper Yener YAVUZ, Serdar MAYDA, Erhan TARHAN, Çilem SÖNMEZ SÖZER, Hakan MUTLU, Seval KARAKÜTÜK, T. Tanju KAYA Çorakyerler Kazısı 2016 Yılı Çalışmaları	521
K. Aslıhan YENER, Murat AKAR Aççana Höyük (Alalah) 2016 Yılı Çalışmaları	537
Fulya DEDEOĞLU, H. Hüseyin BAYSAL, Ali OZAN, Erim KONAKÇI, Bora TEMÜR Ekşi Höyük 2016 Yılı Kazı Çalışmaları.....	553
Bora UYSAL, Ali ÇİFÇİ Elbistan Karahöyük Kazısı 2016	569

KALE-İ TAVAS (TABAE ANTİK KENTİ) ÖREN YERİ VE KALE-İ TAVAS MEZARLIĞI KAZILARI 2016

Mustafa BEYAZIT*
Yasemin BEYAZIT
Başaran Doğu GİTAL
Şuayip ÇELEMOĞLU
Müge ŞEN
Alper ATICI
Hasan Hüseyin BAYSAL

Denizli'nin Kale ilçesi sınırları içerisinde yer alan Kale-i Tavas (Tabae antik kenti) ören yeri ve Kavaklıpınar Mevki Kale-i Tavas Mezarlığı 2016 yılı kazıları, Denizli Müze Müdürlüğü Başkanlığı ve Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Mustafa Beyazıt'ın kazı bilim heyeti danışmanlığında sürdürülmüştür. Bilimsel faaliyetlerimiz 13.07.2016–30.11.2016 tarihleri arasında, Kale-i Tavas (Tabae

-
- * Doç. Dr. Mustafa BEYAZIT, Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi, Denizli/TÜRKİYE, hacivaz@gmail.com.
 - * Doç. Dr. Yasemin BEYAZIT, Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, Denizli/TÜRKİYE, ybeyazit20@gmail.com.
 - * Arş. Gör. Başaran Doğu GİTAL, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Denizli/TÜRKİYE, basarandogugital@gmail.com
 - * Arş. Gör. Şuayip ÇELEMOĞLU, 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı. Samsun/TÜRKİYE, scelemoglu08@gmail.com
 - * Müge ŞEN, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, Denizli/TÜRKİYE, mgssen87@gmail.com.
 - * Alper ATICI, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, Denizli/TÜRKİYE, aatici91@gmail.com.
 - * Kazı Başkanı Hasan Hüseyin Baysal/ Denizli Müzesi Müdürü/ Denizli/TÜRKİYE, h.huseyinbaysal@gmail.com.

antik kenti) ören yerinde ve Kale-i Tavas Mezarlığı olmak üzere iki ayrı alanda gerçekleştirilmiştir¹.

1. KALE-İ TAVAS (TABAE ANTİK KENTİ) ÖREN YERİ'NDE YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR

Ören yerinde bulunan Pazaryeri (Çarşı) Camii, Cevher Paşa Camii ve haziresi, Cevher Paşa Hamamı, Tekke Önü Mescidi, Roma hamamı olarak adlandırılan mekânda, çeşmelerde, sarnıçlarda ve ören yeri gezi yollarında yüzey temizliği ve çevre düzenleme çalışmaları yapılmıştır (Resim: 1). Temizlik çalışmaları sırasında yüzey buluntusu olarak bir kolye ve konik tipli güneş saati parçası² olduğunu düşündüğümüz eserler ile karşılaşılımıştır (Resim: 2).

2014 yılı kazı sezonunda Osmanlı Dönemine ait yazılı bloğun ortaya çıkartıldığı D-VII/b-9 ve b-8 karelaçlarına rastlayan alanlarda seviye inme çalışmaları yapılmıştır. Arazide bir diğer çalışma alanını ise A-VII/h-5 karelaçındaki su kanalının/mağaranın sonlandığı noktanın belirlenmesi ve ortaya çıkartılması olmuştur. Aynı zamanda Kale-i Tavas (Eski Kale) şehrinde belli bir dönem yaşamış kişilerle sözlü tarih çalışmaları yapılmıştır.

¹ Kale-i Tavas Kazıları kazı ekibi, Prof. Dr. Halil Kumsar, Yrd. Doç. Dr. Ramazan Uykur, Öğr. Gör. Dr. Bülent İşler, Arş. Gör. Dr. Nesrin Aydoğan İşler, Arş. Gör. Mustafa Ekmekçi, Öğr. Gör. Neşe Arda Onar, yüksek lisans öğrencisi Meryem Canseven, Sanat Tarihçisi Burcu Akın, lisans öğrencilerimiz Yusuf Baştürk, Düriye Beyaz, Ebru Ertaş, Emre Tekin, Dilan Satıcı, Müge Akkanat, Canan İncekara, Aslı Bircan, Umut Özmen, İbrahim Katrancı, Gamze Tosun, Hamit Muharrem Bozkurt, Funda Afşar, Nisa Kaya, Bahar Çakmakçı, Furkan Baltaoğlu, Ayten Safgönül, Sibel Dede, Hatice İnce, Tuğba Akar'dan oluşmaktadır. Ayrıca yapılan bu çalışmalara katkısı olan, T.C. Kültür Bakanlığı'na, Denizli Valiliği'ne, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, Türk Tarih Kurumu'na, Denizli İl Kültür Müdürlüğü'ne, Denizli Müze Müdürlüğü'ne, Denizli Büyükşehir Belediyesine, Kale Belediye Başkanlığı'na ve Başkan Erkan Hayla'ya, Kale halkına ve Pamukkale Üniversitesi'ne teşekkür ederiz.

² Saat yüzünün şekline bağlı olarak, konik-küresel, silindirik ve düz olmak üzere üç yaygın güneş saati tipi bulunmaktadır. Bkz. Davud Kaplan, "Antik Çağ'da Zaman Konik Güneş Saatleri ve Smintheion Örneği", *Anadolu /Anatolia*, S. 35, Ankara 2009, s. 87-97(89). Güneş saatleri ile ilgili yapılmış bazı çalışmalar için bkz.; Nusret Çam, "Güneş Saati" mad, *TDVİA*, C. 14, 1996, s. 297-299; Barış Salman, *Antik Çağda Güneş Saatleri ve Zaman Kavramı*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilimdalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2003; Yasemin Özdemir, "Anadolu Güneş Saatleri", *Acta Turcica*, Yıl V, Sayı 1, Ocak 2013, s. 1-27.

D-VII/b-9 ve b-8 Karelajları

2014 kazı sezonu içerisinde yüzeyinde yazıların bulunduğu mermer bloğun³çıkartıldığı D-VII/b-9 karelajındaki açma (Resim: 3) ve yakınlarında, benzer blokların bulunma ihtimali göz önünde bulundurularak, bu alanın sınırlarını belirlemek ve alanın hangi amaçlarla kullanıldığıнын tespit etmek amacıyla, 2016 kazı sezonunda söz konusu açmada seviye inme çalışmaları yürütülmüştür.

Çalışmalar, söz konusu açmanın karelaj sistemine göre 5x5 ebatlarında sınırları belirlenerek başlanmıştır. Açma içerisinde batı yönünden (1096,22 m.) doğu yönüne doğru (1099,18 m.) kot farkı yükseldiği için, çalışmalara doğu yönünden başlanmıştır. Kazı çalışması yürütülen alanda çok sayıda irili ufaklı moloz taş kaldırılmıştır. Açma içerisinde güneybatı köşeden 379 cm. uzaklıkta belirli bir hat üzerinde 30 cm. kül tabakasına rastlanmış, açmanın kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan 400 cm. uzunluğunda moloz taştan müteşekkil duvarla karşılaşmıştır. Duvarın kuzeybatı yönündeki çalışmalar sırasında sıva kırıntılı toprak görülmüştür. Bununla birlikte çok sayıda sırlı-sırsız seramik kaplara ait olduğu düşünülen buluntular elde edilmiştir.

D-VII/b-9 karelajında ortaya çıkartılan duvarın devamını görebilmek için, D-VII karelajının b-8 açmasında da seviye inme çalışmaları yapılmıştır. Çalışmalar açmanın en yüksek yeri olan kuzeydoğu köşesinde 1098,50 m. kotunda başlamıştır. Kuzeydoğu köşeden güneydoğu köşesine ölçüldüğünde 117. cm.de, kuzeydoğu köşesinden kuzeybatı köşesine ölçüldüğünde ise 157. cm.sinde sonlanan, 16 cm. kalınlığında üçgen şeklinde beton bir köşe bulunmuştur. Beton kalıntısı üzerinde kül tabakası ve tuğla parçalarıyla karşılaşmıştır. Yine açmanın kuzeybatı ucundan kuzeydoğuya doğru 216 cm. uzunluğunda ve 70 cm. kalınlığında beton duvar kalıntısı görülmüştür (Çizim: 1). Açma içerisindeki çalışmalar sırasında alanın doğu kenarından batı kenarına doğru uzanan ve 465 cm. uzunluğundaki bir hat üzerinde, pişmiş topraktan yapılmış kırık kiremit parçalarıyla karşılaşmıştır.

Açmanın kuzeyinde yapılan çalışmalar esnasında karşılaşılan moloz taşların diziliş biçimleri ve kül tabakasının rastlanması buranın ocak olarak kullanıldığını düşündürmektedir. Aynı noktanın hemen batısında beton

³ Mustafa Beyazıt - Kasım İnce - H. Hüseyin Baysal, "Kale-i Tavas (Tabae Antik Kenti) Ören Yeri Kazıları 2014-2015", T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 38. Kazı Sonuçları Toplantısı 23-27 Mayıs 2016 Edirne, C. 2, Ankara 2017, s.161-178 (164).

harcıyla yapılmış bir zemin bulunmuştur. Buradaki eğime bakılarak gider olmayan, fakat dışarıdan su aktarıldığı düşünülen ve ortaya çıkarılan beton duvarın içerisinden çıkan metal bir boruyla karşılaşmıştır. Aynı alanın güneyinde, açmanın güneybatı köşesine yakın bir noktasında, ortada yanmış ahşap parçaları ve kül tabakası bulunan, kuzeyden doğuya oval, güneyden doğuya köşe yapan, genişliği 138 cm. olan tuğla sıralarının dizilişiy-le ocak veya fırın olabileceği izlenimi vermektedir. Bu alanın üstü elenmiş toprakla kapatılarak tuğlaların zarar görme ihtimaline karşı koruma altına alınmıştır. Çalışmalar açmanın kuzey ve doğu köşelerinde 1096,22 m. konda tamamlanmış olup, güney ve batı kısımlarında sadece tesviye çalışmaları yapılmıştır. Yapılan kazı çalışmaları esnasında çok fazla miktarda irili ufaklı moloz taş, oluklu kiremit parçaları, kırık tuğla ve mermer parçaları ile karşılaşmıştır. Çalışmalarımız esnasında burada bir mekâna ait olan duvar, moloz taş ve tuğladan teşekkül iki ocak olduğu görülen birim ve mimari parçalar ortaya çıkarılmıştır.

Sözlü tarih çalışmalarında, mekânın Selmanlara ait “helvacı dükkânı” olduğuna yönelik bilgiler elde edilmiştir⁴. Kazı neticesinde de ortaya çıkarıldığımız değirmen taşı ile yağın akıtıldığını düşündüğümüz üzerinde kanallar yer alan mermer blokların susam yağı çıkarmada ve helva yapımında kullanıldığı tespit edilmiştir. Yazılı bloğun yüzeyinde açılmış olan kanal dikdörtgen şeklinde olup 2 cm. derinliğinde ve 2 cm. genişliğindedir. Blok yüzeyindeki kanal, helvacı dükkânındaki susam yağını çıkarmada kullanılmak için yazılar ve tuğra tahrip edilerek sonradan açılmıştır. Bu nedenle mekânın 18. veya 19. yy.dan kalmış olabileceği, beton kısımların ise Kale-i Tavas'ın 1960'lara kadar yerleşim yeri olarak kullanıldığı düşünüldüğünde, 20. yy.ın başlarından ortalarına kadar olan bir dönemde eklenmiş olabileceği ifade edilebilir. Çalışmalar sırasında birçok irili ufaklı seramik parçaları da ortaya çıkarılmıştır. Bunlar arasında lüle parçaları, üzerinde file benzenen figürün bulunduğu sırlı-sırsız birçok seramik parçası bulunmaktadır (Resim: 4). Sözlü tarih çalışmasında elde edilen bilgilerle kazı sonucu da ortaya çıkan buluntuların örtüşmesi de dikkat çekicidir.

⁴ 19.08.2015 tarihinde Emin Fidancı ve 12. 07. 2017 tarihinde de Ali Onat ve Abdullah Taşağ ile yapılan sözlü tarih çalışması sırasında yapılan görüşmelerde, Selmanlara ait helvacı dükkânı olduğunu ifade etmişlerdir.

A-VII/h-5 Karelajındaki Su Kanalı/Mağara Çalışmaları

Kale-i Tavas (Tabae antik kenti) ören yerinde diğer bir çalışma ise A-VII/h-5 açmasında yer alan su kanalının/mağaranın 2014-2015 kazı sezonlarındaki çalışmalarına devam etmek olmuştur. Çalışmalardaki amaç, mağaranın/kanalın işlevi, hangi dönemde yapıldığı, ne amaçlar için kullanılmış olabileceği ve nerelere bağlantısı olduğunu ortaya çıkarmaktır.

İlk olarak bir önceki yılda güvenlik amaçlı taşlar ile kapatılmış olan giriş bölümü açılmıştır. Daha sonra mağara/kanal içerisinde bir önceki yıldan kalan yerden itibaren temizlik çalışmaları ve çevre düzenlemeleri yapılmıştır. Mağaranın 23. m.sinde su kaynağı ve onun üzerinde doğu duvar yüzeyinde taşların temizliği esnasında kazıma tekniği ile yapılmış 30x20 cm. ölçülerinde bir haç işaretine rastlanmıştır (Resim: 5). Suyun çıkış noktasından başlayıp mağaranın dolgu toprak ile son bulan 114. m.sine kadar devam eden ve suyu taşımak için kullanıldığı anlaşılan mağara duvarına oyulma ile yapılmış su yolu bulunmaktadır Bu alanda kanalın tavan bölümünde uzunlukları, 0,01 cm. ile 0,03 cm. arasında değişen sarkıtlar görülmektedir. Kanalın 112. m.sine kadar temizliği yapılmış, sonrasında dolgu toprağa rastlanmıştır (Resim: 6).

Mağara/kanal ile ilgili önceki yılda yapılmış olan çalışmalardan biri de halktan alınan bilgiler ve jeoloji uzmanlarının çalışmaları ışığında çıkış açıklığının bulunduğu alanı tespit etmek olmuştur. Bu bilgiler doğrultusunda belirlenen alanda çalışmalara toprak kaymasını önlemeye taraça yapılarak başlanmıştır. İnilen toprak seviyesi sonunda kanalın/mağaranın çıkış açıklığının bu alan olduğu anlaşılmıştır. Bu alandaki dolgu toprağı temizlemek için kanal içerisindeki su kaynağından dolayı biriken su dışarıya borular vasıtasıyla tahliye edilmiştir. Su tahliye edildikten sonra dolgu toprak temizliği yapılmıştır. Böylece kanalın toplam uzunluğu 114 m. olan alanının temizliği yapılmış, giriş ve çıkışı bulunmuştur. Çalışmalar başlamadan önce olduğu gibi çalışmalar esnasında da Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü'nden Prof. Dr. Halil Kumsar kanala gelerek incelemelerde bulunmuştur. Kanalın fiziksel durumu, kayaç yapısı ve kullanım amacına yönelik çalışmalardan sonra mağaranın su drenaj etmek amacıyla kullanılmış olabileceği tespit edilmiştir.

Su kanalının/mağaranın ziyaretçilerin rahat ve güvenli bir şekilde gezebileceği proje hazırlayıp turizme kazandırılması hedeflenmektedir.

Kale-i Tavas (Tabae Antik Kenti) Ören Yeri İçin Sözlü Tarih Çalışması

Kale-i Tavas'ın 1960'lı yıllara kadar iskâna açık olduğu, bu yıllarda Eski Kale'de yaşayan halkın konutlarına ait mimari malzemelerle birlikte kentin aşağısında yer alan Yeni Kale'ye taşındıkları bilinmektedir. Bu nedenle ören yerinde, bir cami, birkaç çeşme dışında bir şey kalmamış, ancak yapılan kazılarla ortaya çıkan bir cami, bir mescid, bir hamam, Roma hamamı olabileceği hakkında bilgiler veren bir mekân ile birkaç sarnıç tespit edilmiştir. Bugün hala Eski Kale'de yaşamının bir kısmını sürdürmüş kimseler mevcuttur ve tarihi hafızalarıyla hayatlarını devam ettirmektedirler. Bu nedenle onlarla sözlü tarih çalışması yapılmış, yaşadıkları muhit ile ilgili bilgi alınmış, daha önceden hazırlanmış sorular kendilerine yöneltilerek görüşmeler kamera ile kayıt altına alınmıştır⁵. Amacımız Eski Kale'de doğmuş, hayatının belli bir dönemini burada geçirmiş olan "*Kale'nin Son Şahitleri*" ile birlikte Ören yerini dolaşarak o dönemdeki, kendi evleri, varsa işyerleri (dükkanları), komşuları, mahalleleri, mevki isimleri, hükümet yapıları, cami ve mescitlerin yerleri ve isimleri gibi birçok bilgiyi derleyip sistematik olarak kayıt altına almaktır (Resim: 7).

Çalışma sonucunda, Kale-i Tavas'ın sosyal ve kültürel yapısı, gündelik hayatı, mekânların tanımı, mahalle sayıları ve isimleri, günümüze gelen veya gelmeyen mimarî eserlerin sayıları ve niteliği, isimleri ve konumları hakkında bilgi edinilerek, gelecek kazı sezonlarında çalışılması plânlanan alanlar hakkında bir öngörü oluşturulmuştur. Prehistorik dönemlerden beri yerleşime açık olan Kale-i Tavas (Tabae)'ın son kültür katmanında yaşayan şahitler vasıtasıyla yerleşimin net bir planını koymak hedeflenmektedir.

Kale İlçe Merkezi'nde Karşılaşılan Kitabe Parçası

Kale-i Tavas (Tabae Antik Kenti) Ören Yeri'nden 1950-1960 yıllarında zorunlu göç sonucunda günümüzdeki ilçe merkezine taşınan halkın konutlarının malzemelerini de söküp taşıdıkları ve bunları kullandıkları bilinmektedir. Bu nedenle kazı ekibi tarafından 2016 kazı sezonunda yapılan sokak taramasında, Kale ilçe merkezi Yıldız Caddesi'nde, bir evin briket bahçe duvarında mermer malzemedен bir kitabe parçası tespit edilmiştir (Resim: 8). Kitabenin tahrip olma ihtimali düşünülerek, kitabe yerinden sökülerek kazı evinde koruma altına alınmıştır. Alt kısmından düzgün ol-

⁵ Süleyman Özyurt, Emin Fidancı, İsmail Rahmi Erdem, Hüseyin Avni Uçum ve Salim Ünal, Eski Kale hakkında bilgi edinilen kişilerdir.

mayan bir hatla kırılmış olan kitabe, yaklaşık 58x43x12 cm. ölçülerindedir. Kitabenin yüzeyinde, kalınlığı 1 cm. olan silmelerle birbirinden ayrılmış dört kartuş tespit edilmiştir. Enine dikdörtgen formlu kartuşlar 1 cm. kalınlığındaki silmeden müteşekkil ve tepeliğinde üç dilimli palmete yer verilen sivri kemerle çerçevelenmiştir (Bkz. Resim: 8). Kemer köşeliklerinde de kabartma tekniğinde merkezde yapraklı bir çiçek, her iki yanında da kıvrımlı yaprakların işlendiği bitkisel süsleme yer almaktadır. Kitabenin birinci kartuşunda her iki yandan rumîlerin sardığı palmete, ikinci kartuşunda "Bismillahirrahmanirrahim", üçüncü kartuşunda "amere heze'l-hama.." yazılmasına yer verilmiştir. Dördüncü kartuş, kitabenin kırık olması sebebiyle okunamamıştır. Ancak "hama..." olarak okunan kelimenin "hamam" olarak tamamlanması mümkündür. Bu sebeple bu kitabenin ören yerinde yer alan Menteseoğullarının ileri gelenlerinden Cevher Paşa tarafından yaptırılmış hamama ait olabileceği düşünülmektedir.

Antik Dönemden Kalan Taş Ocağının Tespiti

Kale Belediyesi tarafından, halk arasında "Kepez" olarak bilinen Kale-i Tavas'ın kuzeybatısındaki Kepez Tepesi'nde (Bayrak Tepe) yaptırılan imitasyon kale için dolgu malzeme tedarik edilirken, bu bölgeye yakın bir alanda rastlantı sonucu düzgün kademe yapan kayalık bir alanla karşılaşılmıştır. Kazı ekibine haber verilmesiyle bölgede yapılan araştırmalar neticesinde, kademe yapan taşlar üzerindeki kesik izleri, kesikler sonrası oluşan farklı katmanlar ve bölgede yoğun olarak görülen pasalar⁶ tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra alanda yarım kalmış sütun parçaları ve farklı dönemlerde işlenmiş blok taşlara rastlanmıştır. Alanın çok uzun dönem taş ocağı olarak kullanıldığı ve en eski tabakanın en az 2000 sene öncesine gidebileceği ve bölgenin antik dönemden kalma bir taşocağı olabileceği düşünülmektedir (Resim: 9). Eski Kale'de (Tabae) kalan bloklar ile Antik Dönemden kaldığı tahmin edilen taş ocağındaki taş türlerinin incelemeler sırasında aynı olduğu tespit edilmiş ve ilk tahminleri doğrulayan sonuçlara ulaşılmıştır. Ara-

⁶ Üretim tekniği gereği çıkarılan ve mevcut ekonomik ve teknik şartlara göre değerlendirilmesi mümkün olmayan artık. Bkz. <http://www.etimaden.gov.tr/m/page/dijital-medya-maden-terimleri-sozlugu-p-harfi-ile-baslayanlar>

Doç. Dr. Mustafa Beyazıt ve kazı ekibi üyesi Pamukkale Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Halil Kumsar'ın daveti üzerine Japonya Ryukyu's Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ömer Aydan alanda incelemelerde bulunmuştur.

zide elde edilen ön veriler, laboratuvar ortamında yapılacak analizlere göre netlik kazanacaktır.

2. KALE-İ TAVAS MEZARLIĞI ÇEVRE DÜZENLEME ÇALIŞMALARI

İlk defa 2015 yılı kazı sezonu içerisinde başlanılan Kale-i Tavas Mezarlığı'ndaki şahidelerin⁷ envanterlenmesi, restorasyonu ve çevre düzenleme çalışmaları ile birlikte mezarlığın 1. paftasının kuzey tarafından itibaren 78'i Osmanlıca kitabeli, 116'sı kitabesiz ve 5'i sal taş şeklinde 199 mezar taşı ayağa kaldırılmıştır.

2016 yılı kazı sezonundaki çalışmalara öncelikle arazide yüzey temizliği yapılarak başlanmış, arazinin önceki ve sonraki hali fotoğraflanarak belgelenmiştir. Tüm bu aşamalardan sonra 2015 yılında sonlandırılan çalışmalara kaldığı yerden devam edilerek, 1. paftanın kuzey tarafından itibaren mezar taşları ayağa kaldırılmaya başlanmıştır. Bu alandaki mezar taşları 2015 yılında plânlanan düzen dâhilinde baş taşı ve ayak taşı eşleşmeli, ayak taşı olmayanlar sadece baş taşı şeklinde ayağa kaldırılmıştır. Ayağa kaldırılan mezar taşlarına öncelikle *in-situ* envanter numarası verilmiş, numara verilen mezar taşlarının *in-situ* halleri fotoğraflanıp, daha sonra fotoğrafı çekilen mezar taşlarının üzerindeki alg ve liken tabakaları temizlenmiştir. Temizlenen mezar taşlarına yeni envanter numarası verilmiş, temizlik sonrası halleri de fotoğraflanarak envanter çalışmaları yapılmıştır. 2016 yılı sonunda 138 mezar taşı ayağa kaldırılmıştır. 2015 ve 2016 kazı sezonlarında 1. paftada toplamda 337 mezar taşı ayağa kaldırılmış, 410 mezar taşı envanterlenmiştir. Şimdilik tespit edilen en erken tarihli mezar taşı 1045 (M. 1635-1636) tarihlidir. Mezarlık alanı Cumhuriyet döneminde de kullanılmaya devam etmiş, bu dönemde de eski geleneği devam ettiren mezar taşları kullanılmıştır. 1. paftada eski geleneği devam ettiren toplam 73 mezar taşı tespit edilmiş ve bunların en erken tarihlisinin 1928 tarihli olduğu belirlenmiştir.

2016 yılında Kale-i Tavas Mezarlığı'nın 2. pafta diye adlandırdığımız alanda da çalışmalara, ilk olarak pafta içerisinde yer alan mezar taşlarına *in-situ* numarası verilerek başlanmış, fotoğraflanmış ve mezar taşlarının yüzeyindeki alg ve liken tabakaları temizlenmiştir. Mezarlıkta sonraki aşama ise

⁷ Kale-i Tavas mezarlığı hakkında genel bir değerlendirme çalışması için bkz., Sedat Bayrakal, "Kale-i Tavas Mezarlığı Hakkında Ön Araştırma", *Kaledavaz Sempozyum Bildirileri*, Ed. Turgut Tok, Özgür Kasım Aydemir, Denizli 2013, s. 100-112.

paftanın yüzey temizliği olmuştur. Daha sonraki aşamada ise mezarlık alanında, serbest veya dağınık halde bulunan mezar taşları 1. paftadaki düzen içerisinde yerleştirilmiştir (Resim: 10). Tüm bu çalışmalar doğrultusunda 2. paftada 204 mezar taşı ile 8 çerçeveli mezar ayağa kaldırılmıştır. 2. paftada 157 mezar taşı kataloğa dahil edilmiştir. Bu mezar taşlarından 47'si kitabeli, 110'u ise kitabesizdir. Erkek mezar taşlarının başlıklarında, genelde fes, sarık, sarıklı fes ve kavuk görülmektedir. Bunun yanı sıra kadın mezar taşı başlıklarında ise kadın fesi yaygındır (Resim: 11). 2. paftada kitabeli mezar taşlarının en erken tarihlisi, H. 1205/M. 1790-1791 yıllarına aittir. Aynı alanda en geç tarihli mezar taşı ise H. 1329/M. 1911 yılına aittir. Bununla birlikte, 2. paftadaki kitabeli mezar taşlarının çoğunluğu 19. yüzyıla aittir. Bunun yanı sıra yüzeylerinde herhangi bir yazı bulunmayan ama Türk boylarına ait damgaların veya geometrik kazımların görüldüğü mezar taşlarının 18. yüzyıldan daha öncelere ait olduğu düşünülmektedir (Resim: 12). Baş taşı ve ayak taşı eşleşmeli düzenlenen mezar taşlarının yanında, duvar örgüsü kayan 7 çerçeveli mezarın da düzenlemeleri yapılmıştır. Devşirme malzemelerin olduğu gibi ya da işlenerek mezar taşı olarak kullanıldığı görülmektedir. 2. paftada envanterlenen 157 mezar taşı gövde yatay kesitlerine göre de gruplara ayrılmış ve ilk defa yıldız (sekiz kollu?) formlu gövde yatay kesiti olan mezar taşı ile karşılaşmıştır. 2. paftada Cumhuriyet Döneminde eski geleneği devam ettiren 54 mezar taşı tespit edilmiştir.

Kale-i Tavas mezarlığında yapılan transkript çalışmaları ışığında, Kale'de yaşamış ya da yaşayan birçok sülâlenin isimleri belirlenmiş ve aile bireylerinin şeceresinin çıkarılması için bir adım atılmıştır (Grafik: 1). 1. paftada incelediğimiz 410 mezar taşı, başlıklarına, tezyinatına, kitabeliklerine ve gövde yatay kesitlerine göre gruplanmaktadır. Mezar taşları başlıklarına göre erkek ve kadın olmak üzere iki ana grupta ve her biri de kendi grubu içerisinde alt başlıklara ayrılarak incelenmiştir. Erkek mezar taşı başlıklarında, başta fes olmak üzere, sarık, kavuk ve sarıklı fes ağırlıklı olarak görülmektedir. Kadın mezar taşlarında ise kadın fesi en çok görülen başlık tipidir. Yörede 60 yıl öncesine kadar düğünlerde kadınların başlarına giydikleri turalı fesli başlık ile boyunlarına taktıkları beşibiyerdeler mezar taşlarında hala temsil edilmektedir⁸. Ayrıca dilimli kemerli, üçgen tepelikli, yuvarlak kemerli ve hotozlu başlık tipleri mezar taşlarında görülen başlık türlerindedir. Mezar taşlarında çok kollu yıldızlar başta olmak üzere geometrik tezyinata, vazodan çıkan çiçekler ve diğer çiçekler olmak üzere bit-

⁸ Anonim, *Geleneksel Türk Giysi Aksesuarları*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 2012, s. 13-14.

kisel tezyinata ve beşibiyyerde gibi takılara yer verilmiştir. Bunun yanın sıra, Güneybatı Anadolu'da sıklıkla karşımıza çıkan cami tasvirli mezar taşlarının benzerlerine de Kale-i Tavas mezarlığında rastlanılmaktadır⁹. Genelde bir minare ya da bir mimarî elemanın üstünde yükselen minarenin tasvir edildiği görülmektedir.

Kale-i Tavas (Tabae Antik Kenti) ören yeri ve Kale-i Tavas Mezarlığı'nda 2016 kazı sezonunda yapılan çalışmalar sonunda 18 adet etütlük sikke, 7 adet arkeolojik eser-etnografik eser (kitabe, mermer parça, ok ucu, Osmanlı Döneminden kaldığı anlaşılan 81 mermi kovanı) Denizli Müze Müdürlüğü yetkililerine teslim edilmiştir (Resim: 13). Yaptığımız tüm bu çalışmalar kültürel mirasın korunması ve geleceğe aktarılması hedefini gütmektedir.

KAYNAKÇA

A. Kaynak Kişiler

Emin FİDANCI (1939 doğumlu, 20'li yaşlara kadar Eski Kale'de yaşamış, yaz aylarında Kale'de yaşıyor (Fındıkçılar Sülalesinden).

Ali ONAT (1946 doğumlu, 20'li yaşlara kadar Eski Kale'de yaşamış, yaz aylarında Kale'de yaşıyor (Berberler sülalesinden).

Abdullah TAŞAĞ (1948 doğumlu, 20'li yaşlara kadar Eski Kale'de yaşamış, yaz aylarında Kale'de yaşıyor (Mehmedler Sülalesinden).

B. Kaynak Eserler

ANONİM, *Geleneksel Türk Giysi Aksesuarları*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 2012.

BAYRAKAL, Sedat, "Kale-i Tavas Mezarlığı Hakkında Ön Araştırma", *Kaledavaz Sempozyum Bildirileri*(2-3 Nisan 2012), Ed. Turgut Tok, Özgür Kasım Aydemir, Denizli 2013, s. 100-112.

BEYAZIT, Mustafa - İNCE, Kasım - BAYSAL H. Hüseyin, " Kale-i Tavas (Tabae Antik Kenti) Ören Yeri Kazıları 2014-2015", *T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 38. Kazı Sonuçları Toplantısı 23-27 Mayıs 2016 Edirne, C. 2, Ankara 2017, s.161-178 (164).*

ÇAM, Nusret, "Güneş Saati", *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 14, İstanbul 1996, s. 297-299.

KAPLAN, Davud, "Antik Çağ'da Zaman Konik Güneş Saatleri ve Smintheion Örneği", *Anadolu /Anatolia*, S. 35, Ankara 2009, s. 87-97.

ÖZDEMİR, Yasemin, "Anadolu Güneş Saatleri", *Acta Turcica*, Yıl V, Sayı 1, Ocak 2013, s. 1-27.

⁹ Gül Tunçel, *Batı Anadolu Bölgesinde Cami Tasvirli Mezartaşları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

SALMAN, Barış, *Antik Çağda Güneş Saatleri ve Zaman Kavramı*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilimdalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2003.

TUNÇEL, Gül, *Batı Anadolu Bölgesinde Cami Tasvirli Mezartaşları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

C. Elektronik Kaynaklar

<http://www.etimaden.gov.tr>

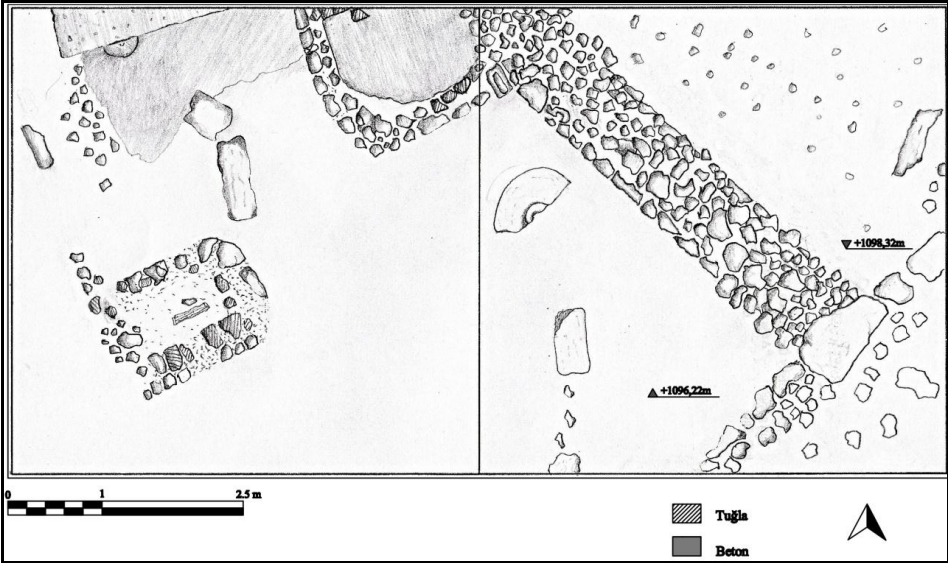
Resim 1: Kale-i Tavas (Tabae antik kenti) ören yeri temizlik öncesi ve sonrası.

Resim 2: Kale-i Tavas (Tabae antik kenti) ören yeri yüzey buluntusu kolye ve güneş saati.

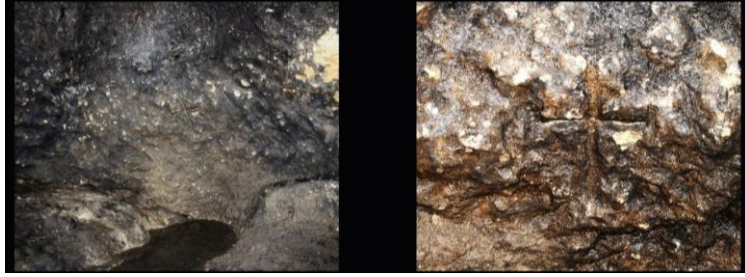
Resim 3: DVII-b8 ve b9 açmalarında karşılaşılan kitabe.

Çizim 1: DVII-b8 ve b9 açmalarında ortaya çıkarılan dükkanın duvar sırası.

Resim 4: DVII-b8 ve b9 açmalarında ortaya çıkarılan seramik parçaları ve mimari parça.

Resim 5: A-VII/h-5 açmasında yer alan su kanal/mağaradaki haç işareti.

Resim 6: A-VII/h-5 açmasında yer alan su kanalı/mağara.

Resim 7: Kale-i Tavas (Eski Kale) için sözlü tarih çalışmaları.

Resim 8: Yıldız Caddesi'nde bulunan kitabe.

Resim 9: Kepez Tepesi'nde ortaya çıkan antik taş ocağı.

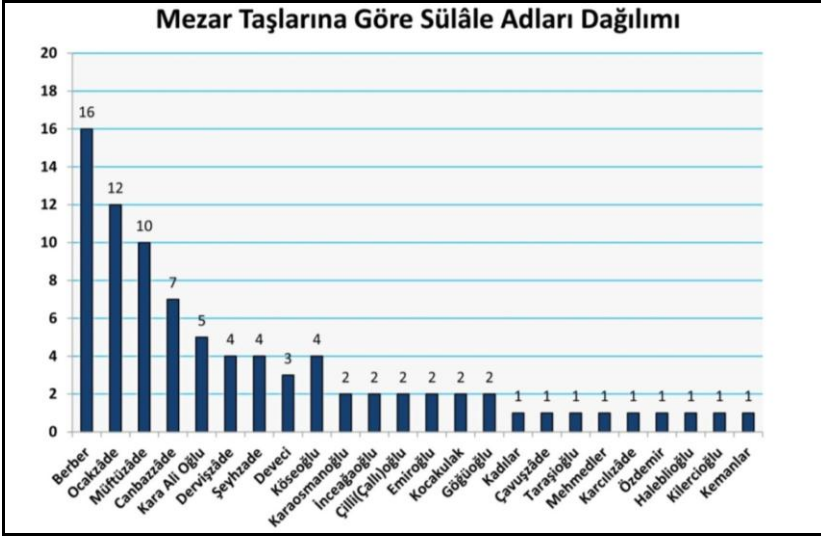
Resim 10: 2. Pafta . Mezar taşlarının düzenlenmesi öncesi ve sonrası.

Resim 11: Mezar taşlarında görülen başlık türleri.

Resim 12: Türk boylarına ait damgalı/geometrik kazımalı mezar taşları.

Grafik 1: Kale-i Tavas Mezarlığı'nda rastlanılan sülâle adlarının dağılımı.

Resim 13: Kale-i Tavas Mezarlığı 2. pafta buluntuları.